

Voorwoord

Voor u ligt alweer een nieuwe uitgave van het Informatiebulletin van onze Stichting. Er is in het afgelopen jaar 2011 weer veel werk verzet en daar willen we u een en ander van vertellen.

Nadat eind 2010 / begin 2011 de zolder helemaal was klaargemaakt om te kunnen dienen als depot, vond in juli 2011 de grote verhuizing plaats van onze depotmaterialen, die tijdelijk waren opgeslagen in de r.k. pastorie van St. Nicolaasga, naar onze bovenverdieping in Bolsward.

Op de inmiddels prachtig geïsoleerde zolderruimte zijn vele houten tafels

en schappen getimmerd, met daarin of daarop tientallen beelden en andere voorwerpen, los of in boxen. Daarnaast zijn er rekken met priesterkleding, vitrines met weer andere beelden en ladekasten met klein materiaal als medailles, rozenkransen, kruisjes en devotieprentjes.

In de kunststof boxen vind je vele kruisbeelden, Mariabeeldjes en andere heiligenbeeldjes, vaandels, kandelaars, wijwatervaatjes, 1^e H. Communiespullen, oorkonden, noem maar op.

Alle voorwerpen en boxen zijn nauwkeurig beschreven en genummerd, de textilia zijn zelfs compleet gefotografeerd. En alles is opgeslagen in de computer. Dus voor een eventuele tentoonstelling in onze expositieruimte beneden, of voor die in het Titus Brandsmamuseum, is alles gemakkelijk terug te vinden.

Hartelijk dank aan alle vrijwilligers die in meegelopen hebben met de verhuizing en met het opknappen van de zolder.

Mocht u het een en ander nog niet gezien hebben, kom dan gerust eens langs. We zijn iedere woensdag van 09.00 – 16.00 uur open. U bent van harte welkom!

Met vriendelijke groeten,
Corrie van Eijden- de Bruyn, voorzitter.

Ameland en de Jezuïeten

Iedere Amelander kent de oude r.k. begraafplaats aan de Ballumerweg. En ook vele toeristen weten dit historische stukje gewijde aarde te vinden. Maar bijna niemand weet meer dat op dit kerkhof, voorheen behorende bij het oude katholieke kerkje, ook de overblijfselen liggen van vele paters Jezuïeten. Niet alleen van Jezuïeten die op Ameland in het pastoraat hebben gewerkt maar ook van priesters die elders in het pastoraat werkten en wegens vervolging niet in hun woon- of werkplaats begraven konden worden en daarom naar Ameland werden gebracht voor hun laatste rustplaats. Ná de Hervormingen van 1580 werd het katholieke geloof verboden en de priesters, voornamelijk uit de zuidelijke landen of uit Duitsland, moesten in het geheim hun werk doen. Ameland was een relatief veilige plek die niet viel onder het bestuur van Nederland of Friesland en nadat het

eiland bijna veertig jaar van een priester verstoken was, kwam in 1627 de Jezuïetenpater Gerardus Carbonel voor het eerst weer werken in de verlaten statie. Al gauw verkreeg men er een kerkje, een voormalige bierbrouwerij, welke in 1648 geheel werd vernieuwd. Regelmatig gebeurde het dat de eilanders bezoek kregen van Jezuïeten die vrij talrijk op het vasteland en de Friese kusten rondzwierden en daar werden vervolgd. Op de vrije erfheerlijkheid Ameland vonden zij een veilig toevluchtsoord. Overleden Jezuïeten werden begraven in het kerkje aan de Ballumerweg. In 1646 vestigde de Jezuïet Petrus Codde zich definitief op Ameland en dat jaar wordt aangehouden als stichting van de nieuwe statie.

Tijdens het pastoraat van pastoor Otgerus Scholten (1859-1911) werd in 1878 een nieuwe kerk tussen de dorpen Nes en Buren opgericht. Het oude kerkhof aan de Ballumerweg bleef nog bestaan en uit eerbied voor de overleden priesters en voorgangers, die in het oude kerkje begraven waren en wat zijn functie had verloren, liet

pastoor Scholten hun overblijfselen opgraven en herbegraven op het kerkhof. Over deze opgraving heeft pastoor Scholten verslag gedaan in zijn Memoriaalboek. Hoeveel priesters er precies in het oude kerkje zijn begraven is niet vast te stellen. Pastoor Scholten komt uit op 18 overledenen maar het kunnen er ook nog één of twee meer zijn geweest.

Vanuit dit Memoriaalboek volgen we de handelingen:

“Februarij 1880: Wetende, dat in de oude, nu door ons verlaten Kerk onderscheidene Z.Eerw.Heeren begraven zijn en vreezende dat te eeniger tijd profane handelingen boven de graven dier zoo eerbiedwaardige mannen zouden plaats vinden, besloot ik te onderzoeken of van het gebeente der daar rustenden nog iets te vinden was, en zoo ja, het naar ons kerkhof over te brengen. Het resultaat van ons onderzoek was als volgt:

Wij begonnen te graven ter plaatse waar tot 1846 het S. Jozeph's altaar stond, dus aan den Epistelkant, maar vonden daar slechts eenige kleine beenderen; ofschoon ante Altari S. Jozeph's begraven was in 1651 RD Da-

niël Stullius en in corna Epistola RD Petrus Maes in 1666”.

(no. 17 op plattegrond: Daniël Stullius s.j., overleden 16 november 1651 te Joure. Andere bronnen, waaronder pastoor Scholten, vermelden als overlijdensplaats Leeuwarden. En no. 18: Petrus Maes s.j., pastoor van Ameland van 1663 tot zijn overleden 20 december 1666 Ameland. Zowel Stullius als Maes worden door Scholten op blz. 36 vermeld in het “Registrum Memoriale Parochiae Si. Clementis in insula Ameland”).

“Hierna groeven wij aan den Evangeliekant en vonden daar weldra in eene nog niet geheel vergane kist het heele geraamte van een zwaar gebouwden bejaarden man, met het gelaat naar het westen, tevens vonden wij daarin een gedeelte van eene kous, een paar stukken schoenzool en een soort van paarsch zijden stof, misschien wel een overblijfsel der casula. Dit geraamte was zonder twijfel dat van den 1804 overleden Pastoor Holthuijs”.

(no. 1, wereldheer Joannes Holthuys, pastoor van Ameland van 1771 tot zijn overlijden op 11 februari 1804. Holthuys staat ook vermeld in het parochieel begraafboek).

“Aan den voet dezer kist vonden wij een doodshoofd met een stuk schoenzool en onder en ter zijde dier kist een geraamte zonder hoofd en met de voeten naar het westen. Ik twijfel er niet aan of dir geraamte en dat hoofd was dat van den Z.Eerw., in 1771 overleden Pastoor Artz. Bij het graven van het graf van Holthuijs is zeker het hoofd van het geraamte geraakt en toen weder bedolven aan de voeten van RD Holthuijs. Oude lui verhaalden mij dat bij het begraven van Holthuijs een sloop met doodsheenderen bij hem in het graf waren bijgezet”.

(no. 2, wereldheer Henricus Artz, pastoor van Ameland van 1750 tot zijn overlijden op 24 oktober 1771. Ook Artz staat vermeld in het parochieel begraafboek).

“Verder voort werkende vonden wij voor het Hoogaltaar, diep in den grond weder een geraamte, met het gelaat naar het westen en ter plaatse der handen een houten kruisje waarop een nog goed geconserveerd verguld ijzeren corpus.”

(no. 3, Willibrord van der Heijden s.j., auteur van het boek “Verhaal van de Verrigtingen der Jezuieten in Friesland”, overleden 13 december 1638 te Leeu-

warden. Van der Heijden wordt door Scholten op een apart los vel in het “Registrum Memoriale” genoteerd).

“Aan de voeten van dit geraamte ontdekken wij nog een bijna vergaan houten kistje van circa 2 voet in het vierkant, waarin de beenderen van een geraamte lagen”.

(no. 4, Petrus van Geffen s.j., overleden 13 november 1646 te Leeuwarden. Staat genoteerd in het “Registrum Memoriale” en vermeld in “Frisia Catholica” nummer 1) *“Vlak onder dit kistje vonden wij nog een geraamte met het gelaat naar het oosten”.*

(no. 5, Gislenuus Watteau s.j., - ook wel Gulielmus Wattieu genaamd, overleden 27 augustus 1652 te Hemelum. Andere bronnen, o.a. Henk Aukes in “Frisia Catholica”, geven aan dat deze pater in Woudsend zou zijn begraven. Genoteerd in het “Registrum Memoriale” en door Henk Aukes vermeld in zijn publicatie “Katholieke Friese geslachten”).

“Al verder naar het westen in den gang voort gravende vonden wij twee naast elkander liggende geraamten met het gelaat naar het oosten. Daar wij ons nu juist in medio Ecclesiae bevonden, zoo is er niet aan te twijfelen of dit waren de overblijfselen van R.D. Wijtsma en van zijne zuster”.

(no. 6, Ithardus (Idzert) van Wytsma s.j., geboren te Ee 1615 en pastoor van Ameland sinds 1771. Overleden aldaar op 17 oktober 1682. Van no. 7, zijn zuster, die vermoedelijk zijn huishoudster is geweest, zijn geen nadere gegevens bekend. Pater van Wytsma wordt door Scholten in het “Registrum Memoriale” Franciscus genoemd. “De Godsdienstvriend” vermeld in deel 63 de naam Idzert).

“Ten westen van genoemde twee geraamtes ontdekten wij weder een met het gelaat naar het westen”.

(no. 8, Johannes Dolck, s.j., pastoor op Ameland vanaf 1698 en aldaar overleden

op 3 september 1723. Vermeld in het parochieel begraafboek en het “Registrum Memoriale”).

“Ten westen van het zoo even genoemde vonden wij nog een met het gelaat naar het oosten. En hiermede waren wij aan het einde van den gang gekomen”.

(no. 9, Franciscus van den Peerboom s.j. overleden in het jaar 1757 te Leeuwarden, doch nergens met name genoemd).

“Wij gingen nu graven ten noorden van den gang en vonden nu omtrent het midden der kerk weder twee geraamten naast elkander met het gelaat naar het westen.”

(no. 10, Johannes Stadius s.j. (ook Xaverius genoemd), overleden in 1663 te Leeuwarden. En no. 11, Petrus Codde s.j. Van 1645 tot 1650 pastoor op Ameland, daarna Dokkum en aldaar overleden op 29 juli 1666. Beide priesters zijn door Scholten op een los vel in het “Registrum Memoriale” vermeld).

“Ten westen van deze twee ontdekten wij weder een met het gelaat naar het westen”.

(no. 12, Antonius Dierck (ook wel Dirix) s.j., pastoor van Ameland van 1666 tot 1771, daarna Wytgaard en aldaar overleden op 19 december 1682). Vermeld in het “Registrum Memoriale”).

“Aan de voeten van het pas genoemde, dus ten westen daarvan en dus aan de zijde van no. 9, vonden wij nog een, maar met het gelaat naar het oosten.”

(no. 13, Arnoldus Biebuyck s.j., overleden 31 augustus 1749 te Leeuwarden). Was pastoor van de Bonifatiusparochie op de Nieuwstad; staat echter nergens met name genoemd).

“Hierop gingen wij graven ten zuiden van den gang, ongeveer in medio Ecclesiae en vonden daar een grootendeels vergaan geraamte zonder hoofd met de voeten naar het oosten”.

(no. 14, Henricus van Staveren s.j., overle-

den 1676 te Leeuwarden. Staat vermeld in het “Registrum Memoriale”).

“Ten westen hiervan vonden wij nog een geraamte met het gelaat naar het westen”.

(no. 15, Josephus Corduanier s.j., overleden 1 mei 1730 te Leeuwarden. Door Scholten op een los inlegvel in het “Registrum Memoriale” vermeld; andere bronnen (“Frisia Catholica” nummer1) vermelden Leiden als begraafplaats).

“Nog westelijker, dus ter zijde van no. 9, vonden wij eindelijk nog een geraamte met het gelaat naar het oosten”.

(no. 16, Aloysius de Smet, s.j. overleden 29 november 1773 te Leeuwarden. Pater de Smet staat niet vermeld op enige lijst of publicatie en is een der laatste Jezuiten die in Friesland heeft gewerkt).

“RD Westers verhaalde mij voor eenigen tijd dat hij bij gelegenheid der kerkverbouwing in 1846 twee doodshoofden had opgegraven en ze daarna weder in de kerk had bedolven. Tot dusver hebben wij die hoofden niet kunnen vinden, maar in alle geval is het nu zoo goed als zeker dat in ons oude kerkje minstens

18 lijken zijn ter ruste gelegd. Ik heb heden 11 Febr. 1880 genoemde 16 geraamten in eene kist laten doen en ze begraven op ons kerkhof, midden op het terrein dat voor het begraven der gedoopten beneden 7 jaar bestemd is. Daar in het midden der onschuldige kinderen was, meende ik, de meest passende plaats voor het gebeente dier zoo hoogst eerbiedwaardige Sacerdotes, wier zielen zich nu zeker met die der onschuldige kinderen voor den troon Gods verheugen”.

(De kist met de stoffelijke resten van 18 priesters, paters Jezuiten en wereldheren, werd geplaatst vlakbij de grafsteen van Susanna Beersma, overleden 11 februari 1835 in de leeftijd van 13 jaar. Deze grafsteen is heden ten dage nog steeds op het kerkhof aanwezig).

Het blijkt ontzettend moeilijk om van de eerwaarde heren de juiste begraafplaats aan te wijzen. Pastoor Scholten geeft in zijn verslag al enkele namen, de andere namen zijn in volgorde van jaartal opgenomen en kunnen dus verschillen. Op het losse in-

legvel in het “Registrum Memoriale” heeft pastoor Scholten ook nog pater Regnerus Caspari s.j. (overleden in 1665) vermeld. Dit is echter niet juist: pater Caspari is bijgezet in het familiegraf van de Scheltinga's in het kerkje van Dantumawoude.

Feit is en blijft dat de paters Jezuiten op Ameland een stukje geschiedenis hebben nagelaten wat niet meer zo direct zichtbaar is. Het zou daarom wenselijk zijn dat er voor deze “vergeten” priesters een tastbare herinnering zou worden opgericht in de vorm van een klein gedenkteken of monumentje.

St. Nicolaasga,
Henk Nota, pastoor

Nieuwe aanwinsten

Onderstaand een greep uit de uitgaven die in de loop van 2011 aan ons zijn geschonken:

- ‘Opgang’, katholiek weekblad, complete jaargangen 1921-1933, Amsterdam – Van Munster
- ‘Feestjefte fyftich jier Roomsk Frysk Boun’, 1917-1967, Bolsward - 1967
- ‘Woudsend en de Woudsenders’, door J. Westerhof, Woudsend - 1980
- ‘Titus Brandsma’, door Klaas Beuker, Rijswijk – 1983
- ‘Bliid Boadskip’, door J.W. Zantema, Bolsward - 1983
- ‘10 Generaties Lolkema’, door A. Lolkema-Verburgt, Eelde - 1983
- ‘Van der Werf, familieboek 1500-2000’, door M. v.d. Werf-v.d. Meulen, Franeker - 2011
- ‘Familieboek Postma’, door P.J.M. Postma, Franeker – 2011
- ‘Graddus Terwisscha van Scheltinga, voorouders en nakomelingen’, Gerrit Rein Terwisscha van Scheltinga, Sneek – 2011

Daarnaast zijn er weer vele bidprentjes, rouwbrieven en overlijdensadvertenties gestuurd of bij ons gebracht, maar ook kerkboeken en andere religieuze lectuur, en devotionalia als kruisbeelden, wijwaterbakjes, heiligenbeelden, medailles, enz. Hartelijk dank voor al uw bijdragen!

Plattegrond priestergraven r.k. kerkje te Nes

oost

Maria-altaar		Hoogaltaar (tot 1846)	Jozefaltaar	
1771 Artz no. 2	1804 Holthuys no. 1	1638 v.d. Heijden no. 3	1666 Maes no. 18	1651 Stullius no. 17
		1646 v.Geffen no. 4	1652 Watteau no. 5	
1663 Statius no. 10	1666 Codde no. 11		1676 v.Staveren no. 14	
		? Wytsma no. 7	1682 RD Wytsma no. 6	
1682 Dierck no. 12		1723 Dolck no. 8	1730 Corduanier no. 15	
1749 Biebuyck no. 13		1757 v.d.Peerboom no. 9	1773 de Smet no. 16	

west

de nummering is aangehouden zoals door pastoor Scholten vermeld

Aanbod "Presentatie ADRKF"

Verenigingen, groepen of parochies die er interesse voor hebben kunnen het "Archief RK Friesland" vragen, bijv. op een avond van 20.00-22.00 uur, een presentatie te komen verzorgen. Er wordt dan een uitgebreide powerpointpresentatie vertoond en in de pauze kunnen diverse mappen, documenten en voorwerpen, die ter illustratie zijn meegenomen, worden bekeken. Indien u belangstelling heeft, neem dan even contact op met dhr. Wietze Ypma (tel.0517-393332) of mail naar: info@archiefrkfriesland.nl.

Kerstperiode ADRKF

Het ADRKF is van plan in de kerstperiode (1 december – 15 januari) een tentoonstelling te organiseren van zich in het depot bevindende kerststallen. Daarnaast bieden we de mogelijkheid bijzondere kerststallen ten toon te stellen. Als u een kerststal wilt laten bewonderen en tijdelijk wilt uitlenen, dan verzoeken wij u contact op te nemen met Henk Nota mailen kan ook naar hnota@home.nl. Als u foto's heeft wilt u deze dan meezenden. Er is helaas maar beperkte expositieruimte beschikbaar.

Bestuursleden en medewerkers

Bestuursleden:

Voorzitter: Corrie van Eijden - de Bruyn, Hoornsterzwaag, tel. 0516 - 46 27 50

Secretaris: Sible Hettinga, Harlingen, tel. 0517 - 43 48 14

Penningmeester: Wietze Ypma, Franeker, tel. 0517 - 39 33 32

Externe contacten: Henk Nota, St. Nicolaasga, 0513 - 43 13 94

Nico van der Werf, Raerd, tel. 0566 - 60 12 81

2e secretaris: Piet Postma, Franeker, 0517 - 39 50 64

2e penningmeester: Rein de Wolff, Jirnsum, tel. 0566 - 60 13 90

Medewerkers:

Bidprentjes: Thea Elsinga - van der Zee, Harlingen
Wietze Teernstra, Bolsward
Ago en Minke van der Werf - van der Meulen, Franeker
ICT: Peter Siemensma, Bolsward

Ontvangsten en uitgaven boekjaar 2011/2010

BATEN	Boekjaar 2011	Boekjaar 2010
Donaties	6.510	9.931
Giften	59.997	16.776
Maria van Sevenwouden	38	289
Diverse verkopen	251	386
	-----	-----
Sub-totaal	66.796	27.382
LASTEN		
Afschrijvingen op vaste activa	9.306	9.660
Kantoorkosten	4.237	3.104
Huisvestingskosten	4.263	4.636
	-----	-----
Sub-totaal	17.806	17.400
RESULTAAT		
Rentebaten	351	243
Rentelasten	12.882	14.125
	-----	-----
Sub-totaal	12.531	13.882
EXPLOITATIETESULTAAT	36.459	(3.900)

Hierboven een beknopt overzicht van het financiële overzicht van het boekjaar 2011. Voor geïnteresseerden ligt het volledige rapport ter inzage.

Het resultaat mag er zijn. Bijzondere eenmalige schenkingen hebben dit sterk beïnvloed. Wij zijn onze donateurs en schenkers zeer dankbaar hiervoor. Uiteraard rekenen wij ook voor 2012 weer op uw financiële steun. Het blijft hard nodig.

Maak uw bijdrage over op de bankrekening bij de Frieslandbank nummer 29 64 70 090 t.n.v. Archief- en Documentatiecentrum voor r.k. Friesland te Bolsward. Gaarne voor 1 mei 2012.

Testamenteair kunt u ook aan ons denken. Over door ons ontvagen schenkingen, erfstellingen en legaten zijn wij geen schenking- of successierecht verschuldigd daar onze stichting een ANBI erkende stichting is en geregistreerd staat onder nummer 810257944. Let wel, u dient daarbij de juiste tenaamstelling te vermelden.

Adresgegevens en bezoektijden:

Het ADRKF is in principe iedere woensdag van 9.00 – 16.00 uur toegankelijk voor bezoekers. Maar het is verstandig om vooraf even telefonisch of via e-mail contact met ons op te nemen. Dit om teleurstellingen te voorkomen.

Het bezoek- en correspondentie-adres luid:

Stichting Archief- en Documentatiecentrum voor R.K. Friesland.
Grote Dijklakker 12
8701 KV Bolsward
Telefoon 0515 336804
E-mail: info@archiefrkfriesland.nl
Internet: www.archiefrkfriesland.nl